

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. Wydział Nauk Społecznych

MARIUSZ DOBIJAŃSKI

ORCID: 0000-0002-4825-796X

mdobjanski@hotmail.com

*Przygotowanie wychowanków Młodzieżowego Ośrodka
Wychowawczego w Jaworku do aktywności na rynku pracy*

Preparation of Juveniles of the Youth Educational Center in Jaworek for Activity
on the Labour Market

STRESZCZENIE

Praca ludzka i jej uwarunkowania stanowią istotny element procesu socjalizacji młodego człowieka, przygotowując go do efektywnego uczestnictwa w życiu społecznym. Jako świadoma i celowa działalność człowieka zarówno rozwija ona jego kompetencje zawodowe, jak i kształtuje jego osobowość do w pełni dojrzałej i samodzielnej. Jej walory wychowawcze są szczególnie istotne w pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie. Będąc jedną z metod zaliczanych do grupy kulturotechnik, praca ludzka pozwala na rozwój osobowości wychowanka, a także wyposaża go w kompetencje zawodowe niezbędne do ponownego włączenia do środowiska społecznego, z którego został wykluczony. W objętym badaniami monograficznymi młodzieżowym ośrodku wychowawczym praca jest ważnym elementem procesu resocjalizacyjnego, opartym na edukacji, rozwijaniu kompetencji zawodowych, praktycznych i teoretycznych, a także na behawioralnym stymulowaniu wychowanka do podejmowania aktywności związanych ze świadczeniem pracy. System ekonomii punktowej, uzupełniającej podejmowane oddziaływania, dodatkowo stymuluje wychowanków do aktywności i pracy nad sobą.

Słowa kluczowe: praca; resocjalizacja; kulturotechniki; inkluzja społeczna; młodzieżowy ośrodek wychowawczy

WPROWADZENIE

Praca jest znaczącym elementem procesu resocjalizacji, czynnikiem mającym niebagatelny wpływ na powrót człowieka, który popadł w konflikt

z prawem, do społeczeństwa i jego readaptację w środowisku społecznym. Jest nieodłącznym elementem życia jednostki ludzkiej, „świadomą i celową działalnością człowieka ukierunkowaną na przetwarzanie dóbr przyrody i przystosowanie jej do potrzeb człowieka. Jest procesem społecznym oraz jest czynnikiem rozwoju osobowości, a zarazem stanowi wartość moralną” (Bogaj, 2007, s. 25).

Przedmiotem badań pedagogiki pracy jest „praca ludzka, jej różnorodne uwarunkowania, jej wpływ wychowawczy na jednostkę, a więc wpływ automatyzacji produkcji na człowieka, znaczenie pracy wytwórczej w kształceniu ogólnym, dostosowanie stanowiska pracy do człowieka, przystosowanie pracownika do warunków jego pracy” (Okoń, 2001, s. 289). Praca ludzka jest subdyscypliną naukową, a jej „przedmiotem badań są pedagogiczne aspekty relacji: człowiek – wychowanie – praca, chociaż często akcentuje się też drugą relację trójczłonową: człowiek – obywatel – pracownik, jako równie dobrze oddającą istotne problemy i zadania tej nowej dyscypliny pedagogicznej” (Wiatrowski, 2005, s. 32–33). Wśród wielu aspektów pracy w wychowaniu w sposób szczególny warto zwrócić uwagę na jej istotę i wartość oraz znaczenie dla procesu socjalizacji i aktywności człowieka w społeczeństwie. Ścisły związek pedagogiki pracy z psychologią pracy powoduje, że psychopedagodzy (badacze zajmujący się obiema dziedzinami wiedzy) wykorzystują ich dorobek naukowy i traktują go jako równoważny przy wyjaśnianiu „faktów, procesów i wzajemnych relacji w systemie: człowiek – praca – otoczenie oraz praca – jednostka – inni ludzie” (Karney, 2007, s. 8–9).

Praca uczy dyscypliny, dokładności, sumiennego wykonywania przydzielonych obowiązków, pozwala na zaspokojenie potrzeb wyższego rzędu – uznania, sukcesu, znaczenia, rozwijania siebie, zdolności, talentów, zainteresowań i potwierdzenia własnej wartości. Jest źródłem środków finansowych. W systemie resocjalizacji instytucjonalnej, tj. izolacji od społecznego środowiska zewnętrznego poddanego penalizacji człowieka, praca pozwala na wyeliminowanie nudy, rutyny, monotonii wyzwalającej agresję, pozwala zarazem na zachowanie równowagi psychicznej oraz neutralizuje proces przizonizacji. Wymierną korzyścią wynikającą ze świadczenia pracy jest także pozytywny odbiór przez wychowawców człowieka niedostosowanego społecznie.

Młodzi ludzie są przedstawicielami tzw. pokolenia Z. Główne aktywności życiowe wiążą się w ich przypadku z wykorzystywaniem nowych technologii i technik komunikacyjnych stanowiących dla nich podstawowy i nieodzowny element codziennego życia. To pokolenie ludzi połączonych z internetem przez całą dobę, dla których surfowanie po sieci stanowi w gruncie rzeczy istotę bytu. Czas wolny od nauki wykorzystują na funkcjonowanie w mediach społecznościowych, gdzie w dużym stopniu zaspokajają swoje potrzeby, znajdują punkty odniesienia i się realizują. Takie postawy rodzą obiektywne trudności

związane z uznaniem przez młodych ludzi znaczenia pracy jako takiej oraz interioryzacji jej do własnego systemu wartości. Młodzież niedostosowana społecznie, przebywająca w placówkach wychowawczych, w zakresie potrzeb dotyczących funkcjonowania na portalach społecznościowych i realizowania się w cyberprzestrzeni nie odbiega od swoich rówieśników z pozainstytucjonalnego środowiska.

Readaptacja społeczna wymaga włączenia człowieka do społeczeństwa osób pracujących (tj. pozyskujących środki materialne niezbędne do egzystencji) i chronienia go przed ponownym wykluczeniem. Trudności związane z integracją ze środowiskiem wynikają w dużej mierze z braku kwalifikacji, kompetencji oraz umiejętności świadczenia pracy. Zdecydowanie dotyczą one każdego młodego człowieka o niskim statusie społecznym, choć młodzież niedostosowaną społecznie opuszczającą mury instytucji resocjalizacyjnych problem ten dotyka w sposób szczególny. Młodzież z tzw. normalnych szkół, korzystająca w sposób pełny z potencjału środowiska, jest w porównaniu do niedostosowanych społecznie w o wiele lepszej sytuacji. Potwierdzeniem tego faktu jest to, że zdecydowana większość młodych osób przebywających w placówkach resocjalizacyjnych kończy szkołę na poziomie wygaszanego obecnie gimnazjum lub szkoły podstawowej, co zdecydowanie ogranicza ich szanse na pełny udział w społeczeństwie już na starcie. Przejawianie różnorodnych zaburzeń w zachowaniu, niski poziom motywacji, negatywizm szkolny, zewnętrzne poczucie kontroli, egocentryzm, lecz także naznaczenie społeczne i stygmatyzacja utrudniają wychowankom tych instytucji wejście na rynek pracy i uczestnictwo w życiu społecznym. Z badań prowadzonych przez Renatę Mischczuk w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych na terenie województwa świętokrzyskiego wynika, że:

(...) ośrodki nie są dostosowane do przygotowania młodego człowieka do samodzielnego poruszania się po współczesnym rynku pracy – tak twierdzą zarówno wychowankowie, jak i nauczyciele/wychowawcy pracujący w ośrodkach. Dodatkowe zajęcia, jakie oferują MOW, nakierowane są bardziej na organizację czasu wolnego w atrakcyjny dla nich sposób niż na zajęcia dające możliwość nabycia przez młodzież kompetencji niezbędnych na rynku pracy. (Mischczuk, 2014, s. 242–243)

Z przeprowadzonych badań wynika również, że w placówkach powinno się: zwiększyć ofertę edukacyjną pozwalającą w sposób bardziej efektywny wejść na rynek pracy; zadbać o większą liczbę zajęć prowadzonych przy współudziale przedsiębiorców lub na terenie ich zakładów pracy; prowadzić lekcje z przedsiębiorczości, doradztwa zawodowego i metod aktywnego poszukiwania pracy. Tak zorganizowana edukacja wymaga współpracy z różnymi instytucjami poza placówkami oraz prowadzenia resocjalizacji nieletnich silnie umocowanej w środowisku społecznym funkcjonujących w nim ośrodków.

PROBLEMATYKA, METODA I ORGANIZACJA BADAŃ

Celem podjętego badania było rozpoznanie działań podejmowanych przez placówkę, ukierunkowanych na przygotowanie wychowanków do podjęcia pracy zawodowej, i zestawienie opinii badanych wychowanków na ten temat. Wyniki badań mają służyć: ustaleniu dyrektyw wyznaczających ramy oddziaływań resocjalizacyjnych prowadzących do przygotowania niedostosowanych społecznie wychowanków Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Jaworku do aktywizacji zawodowej; opisaniu podejmowanych działań mających na celu wyposażenie wychowanków w niezbędne do tego celu kompetencje; analizie zebranych informacji zwrotnych od wybranych wychowanków na temat zasadności podejmowanych w placówce działań. Efektem analizy zebranych dokumentów będzie: ocena zasadności stosowanych zabiegów podejmowanych przez kadre pedagogiczną placówki w kontekście realizacji celu edukacyjnego, jakim jest przygotowanie młodego człowieka przebywającego w ośrodku wychowawczym do aktywnego wejścia na rynek pracy; określenie zależności i sprzężeń zwrotnych występujących pomiędzy podejmowanymi działaniami dydaktyczno-wychowawczymi (powiązań pomiędzy poszczególnymi elementami systemu i ich zintegrowania umożliwiającą realizację celu strategicznego); ocena tych działań z perspektywy wychowanków placówki.

Wykorzystana do analizy problemu metoda monograficzna obejmuje technikę analizy następujących dokumentów: Programu wychowawczego MOW w Jaworku, Struktury organizacyjnej MOW w Jaworku oraz Oferty dydaktyczno-wychowawczej MOW w Jaworku (dostępnych na stronie internetowej placówki), a także Raportu zawierającego wyniki badania ewaluacyjnego przeprowadzonego w styczniu 2019 r., w którym zastosowano kwestionariusz ankiety (w badaniu udział wzięło 42 obecnych w placówce wychowanków). Uzupełnienie wyników badań stanowią pisemne wypowiedzi dwóch absolwentów placówki dotyczące ich aktywności zawodowej i roli ośrodka w przygotowaniu ich do podjęcia pracy. Wypowiedzi te zostały pozyskane przez MOW w ramach działań mających na celu badanie losów absolwentów.

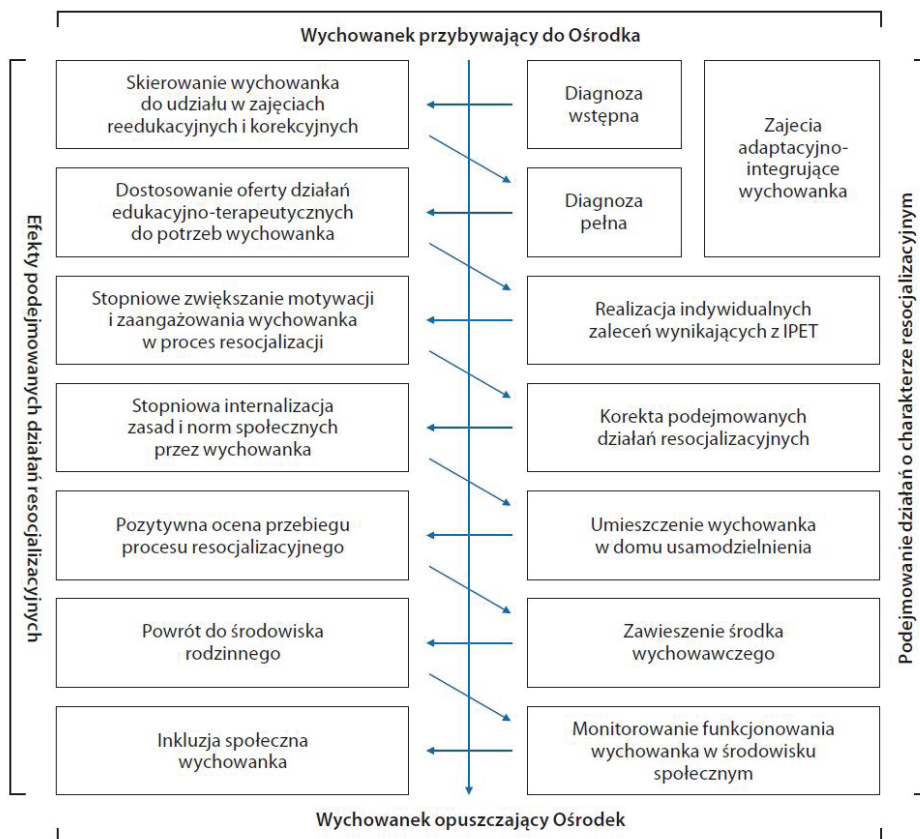
Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Jaworku jest jedną z 95 placówek tego typu znajdujących się na terenie Polski. Ośrodki wychowawcze mają charakter resocjalizacyjny lub resocjalizacyjno-rewalidacyjny (dla osób niedostosowanych społecznie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim). Przeznaczone są dla dzieci i młodzieży pomiędzy 13. a 18. rokiem życia, którzy wskutek zagrożenia bądź niedostosowania społecznego na mocy postanowienia sądu dla nieletnich zostali umieszczeni w placówkach celem poddania ich właściwym zabiegom wychowawczym. Skierowanie nieletnich do MOW nastąpiło z powodu: naruszania przez nich zasad współżycia społecznego; stosowania środków psychoaktywnych; alkoholizmu, niktynizmu, toksykomanii; autoagresji, prób sa-

mobójczych, samookaleczeń; agresji i przemocy; popełniania czynów zabronionych i karalnych; ucieczek z domu, włóczęgostwa; nierealizowania obowiązku szkolnego lub nauki; udziału w negatywnych grupach rówieśniczych, subkulturach, sektach, grupach przestępczych; zachowań wykraczających poza normy moralno-obyczajowe danego społeczeństwa w sferze stosunków seksualnych.

Młodzieżowe ośrodki wychowawcze wchodzą w strukturę systemu oświaty. Każdy ośrodek prowadzi szkołę lub zespół szkół oraz internat. Wychowankowie MOW przebywają w placówkach do ukończenia 18. roku życia, zawieszenia lub zniesienia zastosowanego środka wychowawczego. Dla uczestniczących w procesie resocjalizacji wychowanków powstały Indywidualne Programy Edukacyjno-Terapeutyczne (IPET). Zostały one przygotowane w placówce przez zespół specjalistów na podstawie orzeczenia Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, opinii Opiniodawczego Zespołu Sądowych Specjalistów, a także innych diagnoz dokonywanych wobec wychowanka zarówno poza, jak i na terenie ośrodka, w którym przebywa.

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Jaworku jest placówką resocjalizacyjno-rewalidacyjną dla chłopców w normie intelektualnej i z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Ośrodek przeznaczony jest docelowo dla 64 wychowanków, z których 12 może przebywać w tzw. domach usamodzielniających. W placówce chłopcy uczęszczają do szkoły podstawowej na poziomie VII i VIII klasy, wygaszanego gimnazjum na poziomie klasy III, klasy I branżowej szkoły pierwszego stopnia oraz klasy II zasadniczej szkoły zawodowej (obie klasy o profilu kształcenia zawodowego kucharz). Wśród nauczycieli i wychowawców placówki (27 członków kadry pedagogicznej) pracują specjaliści posiadający kwalifikacje nauczycieli zawodu, doradcy zawodowego, nauczyciela przedsiębiorczości, logopedy, diagnostów (pedagogów, psychologów, socjoterapeutów, terapeutów uzależnień). Realizują oni program nauczania dostosowany do indywidualnych potrzeb każdego z wychowanków, przewidziany na określonym etapie edukacyjnym, oraz uczestniczą w realizacji programu wychowawczo-profilaktycznego placówki, a także wypełniają zadania przewidziane w programie resocjalizacyjnym nakreślonym wobec każdego wychowanka, który stanowi integralny element IPET-u. Efektywność podejmowanych działań podlega ocenie przynajmniej dwa razy w roku szkolnym, tj. na koniec każdego semestru. Na bieżąco dokonywana jest analiza tendencji zmian w funkcjonowaniu wychowanków (Dobijański, 2017, s. 182–185), przeprowadzana m.in. dla celów podejmowania decyzji o udzieleniu przepustki bądź urlopowaniu wychowanka. Istotą podejmowanych działań resocjalizacyjnych w placówce jest przywrócenie wychowanka do funkcjonowania w społeczeństwie, przygotowanie go do aktywności zawodowej sprzyjającej procesowi readaptacji i zapobiegnięcie ponownemu wykluczeniu z grupy społecznej. Jednym z ważniejszych działań podejmowanych w tym celu jest wyrobienie wśród wychowanków nawyku pracy i uznania przez nich

pracy jako wartości (w tym społecznie akceptowanego źródła środków materialnych niezbędnych do samodzielnego życia w społeczeństwie) oraz wyposażenie w kompetencje sprzyjające podjęciu przez nich pracy zawodowej.

Rysunek 1. Progresywny model postępowania resocjalizacyjnego wobec wychowanka MOW w Jaworku

Źródło: (Dobijański, 2017, s. 160).

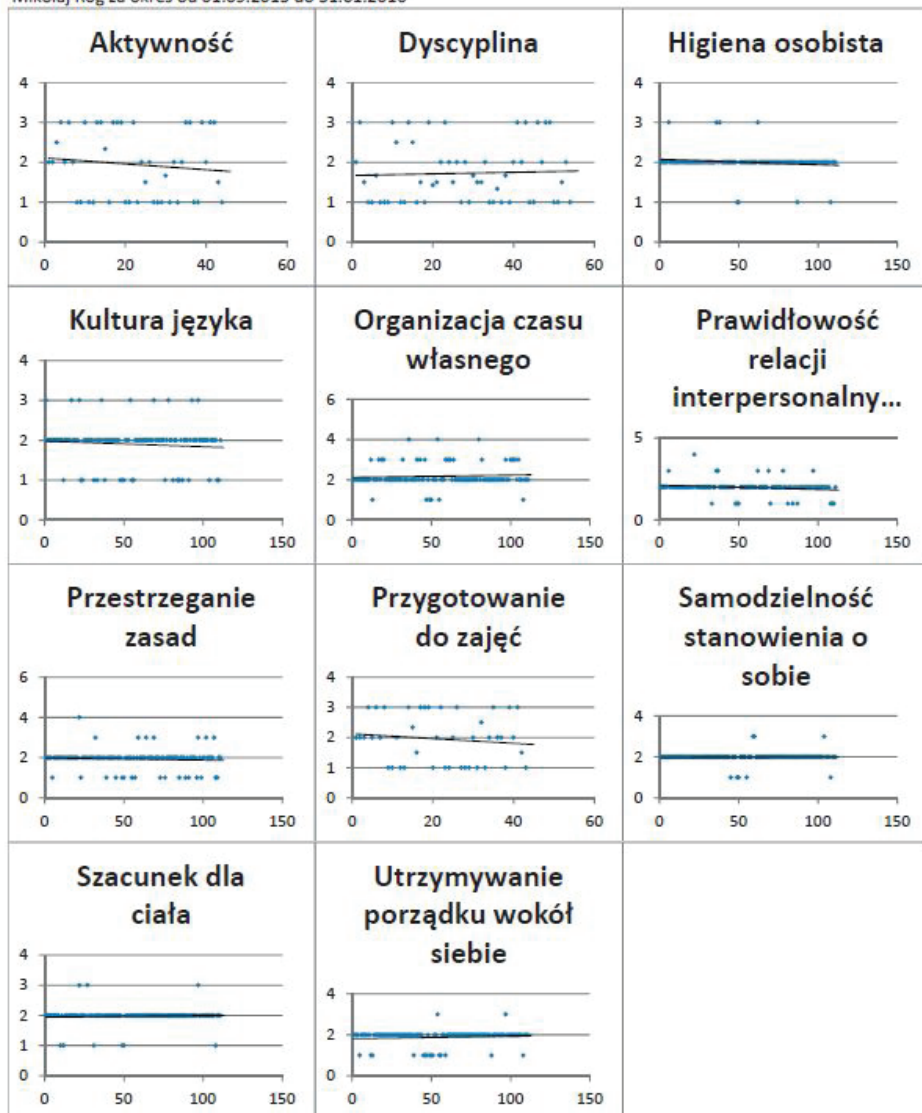
Resocjalizacja prowadzona w MOW w Jaworku ma charakter procesu (rysunek 1), którego przebieg zakłada progres w zachowaniu wychowanka, przede wszystkim w obszarze stosunku do szkoły i obowiązków szkolnych, relacji interpersonalnych i umiejętności społecznych oraz szacunku dla własnego zdrowia i ciała. Obszary te, opisane za pomocą wskaźników, pozwalają na codzienny monitoring funkcjonowania chłopców, odznaczany w elektronicznym dzienniku służącym do tego celu (zob. rysunek 2). Stopień realizacji zadań oceniany jest za pomocą pięciostopniowej skali, w której 2 oznacza wywiązywanie się z obowiązków w stopniu podstawowym, a 4 – w stopniu wysokim. Charakterystyka

obu wskaźników pozwala na przyporządkowanie zachowaniu każdemu z wychowanków właściwej wartości punktowej. Odstępstwa od charakterystyk *in plus* lub *in minus* odznaczane są za pomocą pozostałych wartości punktowych. W danym dniu wychowanek może być oceniany przy wielu różnych okazjach (podejmowanych przez niego aktywnościach) przez pracujących z nim pedagogów, którzy w każdym momencie mają możliwość przyznania punktów stosowanych do zachowań wychowanków. Podsumowanie dnia, dokonywane przez wychowawców na wieczornych społecznościach w grupach wychowawczych, daje wychowawcy możliwość ocenienia całościowej dziennej aktywności każdego z podległych mu wychowanków. Na koniec każdego dnia system informatyczny automatycznie w każdym z ocenianych obszarów dokonuje uśrednienia punktów oceniających funkcjonowanie wychowanka, zachowując wynik w pamięci komputera. Średnie punktów służą do określenia tendencji rozwojowych wychowanka i stanowią graficzną egzemplifikację jego postępów w procesie resocjalizacji.

Wśród obszarów istotnych dla przygotowania wychowanka do wejścia na rynek pracy należy wskazać te, które dotyczą prawidłowości relacji interpersonalnych, przestrzegania zasad, przygotowania do zajęć i organizacji czasu własnego. Każdy z tych obszarów zawiera kompetencje, które są wymagane od osoby świadczącej pracę. Niemal w każdym anonsie dotyczącym oferty pracy pojawiają się wymagania dotyczące kompetencji miękkich w postaci umiejętności pracy w grupie, nawiązywania właściwych relacji pomiędzy pracownikami, przestrzegania zasad związanych z wykonywaniem pracy, właściwej organizacji pracy, w tym czasu po zakończeniu czynności zawodowych. Równie istotnym elementem tworzącym strukturę kompetencyjną pracownika jest umiejętność przygotowania się do pracy, zaplanowania czynności, które służą jej lepszemu (bardziej efektywnemu) wykonywaniu, oraz radzenie sobie ze stresem i wypaleniem zawodowym. To elementy wpływające na wydajność i jakość pracy, dostrzegane przez pracodawców. Dlatego ważną częścią procesu resocjalizacji w placówce jest rozwój zainteresowań wychowanków, których realizacja wpływa na ich higienę psychiczną i równowagę psychospołeczną.

Na terenie ośrodka podejmowane są działania spełniające powyższe zadanie. Kwalifikowanie do kół zainteresowań odbywa się na podstawie diagnozy stawianej przez członków zespołu diagnostycznego. Metody zaliczane do kulturotechniki i twórczej resocjalizacji stanowią fundament oddziaływań wtórnej socjalizacji, a ich głównym celem jest rozwój indywidualnych potencjałów wychowanków, na których proces ten jest oparty. Wybór środków wychowawczych jest stosunkowo szeroki. Oferta dotyczy udziału w zajęciach rozwijających kompetencje techniczne, gastronomiczne, a poza tym obejmuje uczestniczenie w zajęciach plastycznych, sportowych, wędkarskich i teatralnych oraz w kołach wolontariatu, turystyki rowerowej czy historii regionu. Udział w zajęciach rozwija kompetencje społeczne, a także zdolności manualne, pozwala też na przełamywa-

Mikołaj Róg za okres od 01.09.2015 do 31.01.2016

Rysunek 2. Tendencje rozwojowe Mikołaja – wychowanka MOW w Jaworku za okres pierwszego semestru roku szkolnego 2015/2016

Źródło: (Dobijański, 2017, s. 180).

nie oporów przed prezentacją publiczną, buduje poczucie własnej wartości, rozbudza ciekawość i rozwija pasję.

Szczególnie istotnym działaniem dla przygotowania do pracy jest funkcjonujący w placówce system ekonomii punktowej. Jest on oparty na wirtualnej walucie (tzw. Jaworkach), którą wychowankowie pozyskują w efekcie świadczonej przez siebie pracy. Do pracy zgłaszają się dobrowolnie. Wykonują czynności, które wykraczają poza regulaminowe zadania, tj. przydzielone dyżury i inne działania obowiązkowe. Za zrealizowanie każdego z nich otrzymują zapłatę, która przelewana jest na ich konto osobiste w elektronicznym banku prowadzonym przez ośrodek. Chłopcy na konta otrzymują środki płatnicze, za pomocą których dokonują obowiązkowych opłat za pobyt w placówce – ryczałtowo za zakwaterowanie, energię i wyżywienie. Dokonanie tych płatności umożliwia korzystanie z zarobionych środków finansowych, które mogą przeznaczyć na zakup dodatkowych, ponadstandardowych usług świadczonych w MOW. Należą do nich: możliwość korzystania z telefonu komórkowego w godzinach pozaregulaminowych, dostęp do internetu, a przede wszystkim możliwość wykupienia dni wolnych od nauki szkolnej – jest to przywilej, który dotyczy tylko wychowanków posiadających tzw. przepustki stałe, a więc możliwość urlopowania pozostawioną do decyzji dyrektora ośrodka. Zgodnie z obowiązującymi w placówce zasadami opisanymi w Regulaminie wychowanka zakup dni wolnych możliwy jest w wymiarze do trzech dni raz w miesiącu. Zdecydowana większość wychowanków gromadzi środki finansowe właśnie w tym celu. Dobrowolność wykonywania pracy, świadomość uzyskiwanych profitów w efekcie jej świadczenia oraz konieczność zadbania o właściwą jakość podejmowanych czynności to elementy, które w przyszłości w procesie readaptacji i pełnego uczestnictwa (inkluzyjności społecznej) w grupie społecznej mają istotne znaczenie.

WYNIKI BADANIA I DYSKUSJA

W placówce podejmowane są działania, których celem jest ewaluacja działań prowadzących do przygotowania wychowanków do udziału w pracy. Badania ewaluacyjne prowadzone są rokrocznie. Przebywający w placówce wychowankowie wzięli udział w badaniach ankietowych prowadzonych przez zespół diagnostyczny na zakończenie pierwszego semestru roku szkolnego 2018/2019. W badaniu uczestniczyło 42 wychowanków ($N = 42$), którzy odpowiedzieli na 8 pytań zamkniętych, wybierając spośród kafeterii odpowiedzi te, które ich zdaniem najbardziej odpowiadały ich przekonaniom.

Zdecydowana większość wychowanków uznała, że dorosły człowiek zobowiązany jest do podjęcia pracy zawodowej. Niemal co dziesiąty wychowanek nie potrafił w tej kwestii zająć stanowiska, żaden nie udzielił negatywnej odpowiedzi (tabela 1).

Tabela 1. Opinia wychowanków na temat konieczności świadczenia pracy przez osoby dorosłe

Kafeteria odpowiedzi	Czy uważasz, że każdy dorosły człowiek musi pracować?		
	tak	nie	nie mam zdania
Liczba odpowiedzi	38	0	4
% z wiersza, gdzie N = 42	90,48%	–	9,52%

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu z ewaluacji wewnętrznej placówki.

Główną motywacją wychowanków placówki do pójścia do pracy była chęć posiadania własnych pieniędzy. Ponad 90% z nich stwierdziło, że wykonywanie pracy jest koniecznością życiową, a niewiele mniej, iż podejmą pracę ze względu na to, że inni pracują. Dla niemal dwóch trzecich wychowanków podjęcie pracy wiąże się z możliwością realizacji własnych zainteresowań. Blisko co dziesiąty stwierdził, że nie ma motywacji do podjęcia pracy. Żaden z wychowanków nie udzielił innej odpowiedzi (tabela 2).

Tabela 2. Główne źródła motywacji pójścia do pracy

Kafeteria odpowiedzi	Co motywuje Cię do pójścia do pracy?					
	chęć posiadania pieniędzy	realizacja własnych zainteresowań	inni pracują	konieczność życiowa	nie mam motywacji do pracy	inne
Liczba odpowiedzi	42	29	37	38	4	0
% z wiersza, gdzie N = 42	100%	69,05%	88,1%	90,48%	9,52%	–

Źródło: opracowanie własne podstawie raportu z ewaluacji wewnętrznej placówki.

Podjąć pracę w przyszłości zamierza blisko 9 na 10 wychowanków placówki. Niemal co dziesiąty w przyszłości nie planuje pracować. W uzupełnieniu tego pytania co piąty wychowanek (21,43%, tj. 9 z 42 uczestniczących w badaniu) zadeklarował, że zamierza pracować w wyuczonym zawodzie, pozostali zaś zadeklarowali podjęcie pracy i chęć jej poszukiwania w przemyśle budowlanym (tabela 3).

Tabela 3. Deklaracja podjęcia pracy

Kafeteria odpowiedzi	Czy w przyszłości zamierzasz podjąć pracę?		
	tak	nie	nie mam zdania
Liczba odpowiedzi	37	4	1
% z wiersza, gdzie N = 42	88,01%	9,52%	2,38%

Źródło: opracowanie własne podstawie raportu z ewaluacji wewnętrznej placówki.

Wśród deklaracji dotyczących posiadanych umiejętności pozwalających na dobre wykonywanie obowiązków nakładanych na pracowników blisko dwie trzecie wychowanków wskazało na kompetencje zawodowe związane z kierunkiem kształcenia. Ponad połowa zadeklarowała posiadanie umiejętności współpracy w grupie. Niemal co trzeci wychowanek uznał, że potrafi dostosować się do oczekiwań przełożonego i rozumie oczekiwania innych osób. Nieco mniejszą grupę stanowią wychowankowie zakładający, że posiadają umiejętności planowania własnych działań. Co czwarty zgłosił umiejętność uczenia się i wykazywania inicjatywę, a co piąty – komunikowania się z innymi (tabela 4).

Tabela 4. Posiadane umiejętności pozwalające na bardziej efektywne wykonywanie pracy

Kafeteria odpowiedzi	Które z posiadanych przez Ciebie umiejętności mogą pozwolić Ci dobrze wykonywać obowiązki pracownicze?								
	zawodowe (wyuczone w placówce)	współpraca w grupie	komunikowania się z innymi	wykazywanie się inicjatywą	dostosowania się do oczekiwań przełożonego	rozumienie oczekiwań drugiej osoby	planowanie własnych działań	umiejętność uczenia się	radzenie sobie w sytuacjach konfliktowych
Liczba odpowiedzi	27	23	9	11	13	13	12	11	9
% z wiersza, gdzie N = 42	64,27%	54,77%	21,43%	26,19%	30,96%	30,96%	28,57%	26,19%	21,43%

Źródło: opracowanie własne podstawie raportu z ewaluacji wewnętrznej placówki.

Zdecydowana większość wychowanków uznała, że ośrodek przygotował ich do wykonywania pracy. Tylko co szósty odpowiadający na pytania ankietowe był przeciwnego zdania (tabela 5).

Tabela 5. Znaczenie ośrodka w przygotowaniu wychowanków do wykonywania pracy

Kafeteria odpowiedzi	Czy ośrodek przygotował Cię do podjęcia pracy?		
	tak	nie	nie mam zdania
Liczba odpowiedzi	33	7	2
% z wiersza, gdzie N = 42	78,57%	16,67%	4,76%

Źródło: opracowanie własne podstawie raportu z ewaluacji wewnętrznej placówki

Wśród najbardziej deficytowych dla siebie umiejętności wychowankowie wymienili brak umiejętności zawodowych (9 z 10 objętych badaniami). Niewiele mniej wskazań dotyczyło słabej znajomości języka obcego oraz braku umiejęt-

ności obsługi specjalistycznych urzędzeń. Ponad połowa wychowanków uznała, że nie posiadają umiejętności praktycznych. Niemal co dziesiąty wychowanek stwierdził, że najbardziej brakuje mu umiejętności pracy w zespole (tabela 6).

Tabela 6. Brakujące umiejętności pracownicze wychowanków.

Kafeteria odpowiedzi	Jakich umiejętności brakuje Ci dla lepszego wykonywania pracy?				
	brak umiejętności zawodowych	słaba znajomość języka obcego	brak umiejętności obsługi specjalistycznych urzędzeń	brak umiejętności praktycznych	brak umiejętności pracy w zespole
Liczba odpowiedzi	39	37	32	23	4
% z wiersza, gdzie N = 42	92,86%	88,1%	76,19%	54,76%	9,52%

Źródło: opracowanie własne podstawie raportu z ewaluacji wewnętrznej placówki.

Wśród najważniejszych działań podejmowanych w ośrodku istotnych dla podjęcia pracy w przyszłości zdecydowana większość wychowanków wskazała na zajęcia praktyczne. Cztery piąte wychowanków wymieniło udział w kołach zainteresowań, a ponad dwie trzecie udzielonych odpowiedzi dotyczyło wykonywania pracy za „Jaworki”. Niewiele mniejszą grupę stanowią wskazania dotyczące wyjazdów do pracodawców. Ponad połowa wychowanków wśród działań podejmowanych w placówce wymieniła spotkania z doradcą zawodowym, psychologiem i innymi specjalistami (tabela 7).

Tabela 7. Najważniejsze działania placówki przygotowujące wychowanków do pracy

Kafeteria odpowiedzi	Jakie działania podejmowane w ośrodku uważasz za najważniejsze dla przygotowania Cię do pracy?				
	organizacja zajęć praktycznych	organizacja kół zainteresowań	wykonywanie pracy za „Jaworki”	wyjazdy do pracodawców	spotkania z doradcą zawodowym, psychologiem i innymi specjalistami
Liczba odpowiedzi	35	32	29	27	23
% z wiersza, gdzie N = 42	83,33%	76,19%	69,05%	64,29%	54,76%

Źródło: opracowanie własne podstawie raportu z ewaluacji wewnętrznej placówki.

W raporcie ewaluacyjnym zostały zawarte następujące konkluzje:

- konieczność rozszerzenia oferty zajęć pozalekcyjnych rozwijających kompetencje społeczne,

- rozbudzenie zainteresowań wychowanków i umożliwienie im ich realizacji na terenie placówki,
- budowanie świadomości pracy jako wartości pozamaterialnej,
- zwiększanie motywacji do pracy,
- dalsze umożliwianie wychowankom kontaktów z potencjalnymi pracodawcami,
- kształcenie umiejętności przygotowywania aplikacji niezbędnych do podjęcia pracy.

W ramach badania losów absolwentów MOW w Jaworku podejmuje się działania zmierzające do pozyskania informacji i opinii dotyczących funkcjonowania placówki od jej absolwentów. Placówka zwróciła się z prośbą o wyrażenie swojego zdania w sprawie przygotowania zawodowego wychowanków, którzy w ostatnim roku szkolnym opuścili jej mury po uzyskaniu pełnoletności, przejmując odpowiedzialność za kreowanie własnego życia. Wychowankowie zamieścili krótkie informacje za pomocą komunikatora społecznościowego na stronie ośrodka. Niestety, spośród dziewięciu wychowanków, z którymi placówka utrzymuje względnie stały kontakt, opinię nadesłało tylko dwóch chłopców. Wynika z nich, iż obaj podjęli pracę zawodową – jeden w zawodzie kucharza na stanowisku pomocy kucharza w punkcie gastronomicznym (do którego był przygotowywany w placówce), drugi zaś w firmie budowlanej na stanowisku robotniczym. Obaj chłopcy zamierzają pracować. Praca jest dla nich źródłem utrzymania, pozwala na zaspokojenie podstawowych potrzeb. Jeden z nich założył rodzinę, co dodatkowo motywuje go do pozyskiwania środków finansowych. Mają pozytywne nastawienie do pracy i nie traktują jej jak przykry obowiązek. Chłopiec pracujący na stanowisku pomocy kucharza zamierza podjąć dalsze kształcenie w technikum o profilu gastronomicznym. Chłopcy uważają, że ośrodek wystarczająco przygotował ich do samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie.

ZAKOŃCZENIE

Ponowne wejście do społeczeństwa wychowanków opuszczających placówki wychowawcze wymaga internalizacji norm i wartości społecznych, w tym wartości, jaką jest praca. Stanowi ona niezbędny czynnik umożliwiający ponowne włączenie absolwentów MOW do środowiska społecznego. Wychowankowie placówek najczęściej pochodzą ze środowisk defaworyzowanych, nie mają wyrobionych nawyków pracy i nie stanowi ona dla nich istotnej wartości. Bez podjęcia stosownych działań wychowawczych przez placówki resocjalizacyjne postawy te nie zostałyby wykształcone, przez co proces inkluzji społecznej absolwentów ośrodków resocjalizacyjnych byłby w sposób zdecydowanie bardziej narażony na niepowodzenie. W objętej badaniem monograficznym placówce działania wychowawcze mające na celu przygotowanie wychowanków placówki do wykony-

wania pracy są istotnym elementem realizowanego procesu resocjalizacyjnego. Działania te mają charakter zarówno stymulacji behawioralnej wzmocnionej systemem ekonomii punktowej, jak i edukacyjno-informacyjny. Różnorodne podejmowane działania uzupełniają się wzajemnie i stanowią integralny element procesu wychowawczego. Realizacja potrzeb dotyczących rozwoju zainteresowań i pasji, w tym praktyczna możliwość wykonywania pracy w ramach praktyk zawodowych, pozwala placówce na wyposażanie jej wychowanków w kompetencje praktyczne, które będą mogli wykorzystać, wchodząc aktywnie na rynek pracy. Wykorzystywanie pracy jako resocjalizującej kulturotechniki pozwala na wychowanie człowieka w pełni samodzielnego, twórczego, inicjatywnego i zdolnego do przestrzegania norm i zasad obowiązujących w społeczeństwie.

Wspomniane wcześniej badania Miszczuk dowodzą, że działania podejmowane wobec niedostosowanych społecznie nastawione są bardziej na organizację czasu wolnego niż nabycie przez tę młodzież kompetencji niezbędnych na rynku pracy. W objętym badaniami monograficznymi ośrodku wychowawczym działania mają dosyć spójny charakter i strukturę, a podejmowane czynności wychowawcze są podporządkowane postawionym celom. Z badań wynika jednak, iż zbyt mało uwagi w ośrodku poświęca się niwelowaniu wskazywanych przez wychowanków braków mających wpływ na skuteczność przygotowania ich do podjęcia aktywności na rynku pracy. Dotyczy to przede wszystkim niewystarczającej oferty kursów zawodowych, większej koncentracji na rozwoju praktycznych umiejętności wychowanków i ich kompetencji związanych z posługiwaniem się językiem obcym. Istotnym mankamentem jest również dosyć słabe wyposażenie pracowni w specjalistyczny sprzęt obecny w zakładach gastronomicznych, do pracy w których chłopcy są przygotowywani.

Przeprowadzenie kompleksowych badań i możliwość uzyskania wyników pozwalających na stosowanie szerokich uogólnień może doprowadzić do dostrzeżenia problemu przez organ nadzorujący system resocjalizacji nieletnich, jakim jest Ministerstwo Edukacji Narodowej. Obszar przygotowania niedostosowanych społecznie do świadczenia pracy jest obecnie słabo zdiagnozowany. Z podjętych do tej pory cząstkowych badań pedagogicznych dotyczących omawianego problemu wynika jednoznacznie konieczność przeprowadzenia badań w skali ogólnopolskiej, potwierdzających zasadność wdrożenia do ośrodków wychowawczych zmian o systemowym charakterze, zwiększających skuteczność prowadzonej w nich resocjalizacji. Bez systemowego wsparcia finansowego doposażenie placówek w niezbędne zaplecze do nauki zawodu może okazać się zadaniem zbyt trudnym (wykraczającym poza możliwości finansowe) dla jednostek prowadzących ośrodki.

BIBLIOGRAFIA

- Bogaj, A. (2007). Człowiek w środowisku pracy. W: S.M. Kwiatkowski, A. Bogaj, B. Baraniak (red.), *Pedagogika pracy* (s. 25–32). Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Dobijański, M. (2017). *Teoretyczne i praktyczne aspekty pedagogiki resocjalizacyjnej w pracy z nieletnimi w Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych*. Siedlce: MarLab.
- Karney, J.E. (2007). *Psychopedagogika pracy*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Miszczuk, R. (2014). Młodzież niedostosowana społecznie na świętokrzyskim rynku pracy. *Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne*, 24(14), 231–244.
- Okoń, W. (red.). (2001). *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 listopada 2015 r. w sprawie rodzajów i szczególnych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz.U. 2015, poz. 1872).
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. 2018, poz. 996, 1000, 1290, 1669, 2245; Dz.U. 2019, poz. 534, 730).
- Wiatrowski, Z. (2005). *Podstawy pedagogiki pracy*. Bydgoszcz: Wydawnictwo WSP.

SUMMARY

Human work and its determinants are an important element of the socialization process of young person. It prepares for effective participation in social life. Being a conscious and purposeful activity, it develops professional skills and shapes personality of young people as a fully mature and independent. Educational values of work are particularly important in working with socially maladjusted youth. Being one of the methods included in the group of culture, technics allow for the development of the pupils' personality and also equips them with professional competencies, necessary for re-integration into the social the environment from which they were excluded. In the monographic study of a youth an educational centre, work is an important element of the socialisation process which is based on education, development of professional, practical and theoretical competencies, as well as behavioural stimulation of the pupil to undertake activities related to the provision of work. The economy system supplements the undertaken activities and additionally stimulates the juveniles to be active and to work on themselves.

Keywords: work; resocialization; culture technics; social inclusion; youth educational centre

